

MINISTER
Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Warszawa, dn. 31 października 2018 r.

DUS.II.053.725.2018.CG

Zawiadomienie o sposobie załatwienia petycji

Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, działając na podstawie art. 13 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach (Dz. U. poz. 1195), zawiadamia, że petycja emerytów – wdów i wdowców z dnia 9 lipca br. w sprawie „doliczenia do emerytur wdów i wdowców określonego procentu kwot od składek odprowadzanych do ZUS przez pracujących, a obecnie zmarłych współmałżonków”, przekazana przy piśmie Kancelarii Prezesa Rady Ministrów z dnia 2 sierpnia br. została rozpatrzona negatywnie.

Uzasadnienie

W petycji zawarto postulat zwiększenia wysokości świadczeń emerytalnych pobieranych przez wdowy i wdowców poprzez przyjęcie rozwiązań ustawowych, które wprowadziłyby możliwość doliczaniu do takich świadczeń, procentowo określonej przez ustawodawcę kwoty – z tytułu składek odprowadzonych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przez ich zmarłych współmałżonków. Jako uzasadnienie takiego postulatu wskazano m. in. że „odprowadzone składki do ZUS przez zmarłych to pieniądze rodziny”, a jego realizacja doprowadzi do sytuacji, w której świadczeniobiorcy nie będą „korzystać z kredytów, z pomocy społecznej, ale ze środków wypracowanych w ich rodzinach”

Odnosząc się do treści petycji, należy na wstępie podkreślić, że istotą konstytucyjnego prawa do zabezpieczenia społecznego stanowi zagwarantowanie bezpieczeństwa socjalnego dla

osób, które z racji wystąpienia określonych zdarzeń (ryzyk) ubezpieczeniowych utraciły zdolność do wykonywania pracy zarobkowej. Opłacanie składek na ubezpieczenia społeczne uprawnia do określonych świadczeń pieniężnych, będących odpowiedzią na wypadek zaistnienia konkretnych ryzyk, uniemożliwiających lub ograniczających dalsze utrzymywanie się z pracy zarobkowej.

Tworząc powszechny system ubezpieczeń społecznych ustawodawca przewidział stosowne zabezpieczenie członków rodziny osoby zmarłej, do których utrzymania osoba ta przyczyniała się do chwili śmierci. Świadczeniem mającym na celu zapewnienie środków pieniężnych po śmierci ubezpieczonego tym spośród członków rodziny, którzy wraz z jego śmiercią utracili żywiciela, jest renta rodzinna. Świadczenie to wypłacane jest w przypadku wystąpienia ryzyka ubezpieczeniowego, jakim jest śmierć żywiciela rodziny, której konsekwencją stanowi utrata bądź pomniejszenie środków utrzymania. Instytucja renty rodzinnej ma zatem majątkowy i zarazem alimentacyjny charakter.

Zasady nabywania prawa do renty rodzinnej oraz ustalania jej wysokości zostały ściśle określone przepisami ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1383, z późn. zm.), dalej powoływanej jako „ustawa emerytalna”

Zgodnie z art. 65 ust. 1 tej ustawy, renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń.

Renta rodzinna przysługuje także uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci pobierała zasiłek przedemerytalny, świadczenie przedemerytalne lub nauczycielskie świadczenie kompensacyjne¹. W takim przypadku przyjmuje się, że osoba zmarła spełniała warunki do uzyskania renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Wdowa ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli:

- w chwili śmierci męża osiągnęła wiek 50 lat lub była niezdolna do pracy, albo
- wychowuje co najmniej jedno z dzieci, które nie ukończyło 16 lat, a gdy kształci się w szkole – 18 lat, albo
- sprawuje opiekę nad dzieckiem całkowicie niezdolnym do pracy lub całkowicie niezdolnym do pracy i do samodzielnej egzystencji, uprawnionym do renty rodzinnej².

¹ art. 66 ustawy emerytalnej,

² art. 70 ust. 1 ustawy emerytalnej,

Prawo do renty rodzinnej ma również wdowa, która spełni wymagany warunek wieku lub niezdolności do pracy w okresie nie dłuższym niż 5 lat od śmierci męża lub od zaprzestania wychowywania dzieci uprawnionych do renty rodzinnej (do ukończenia przez dziecko 16 roku życia, a gdy kształci się w szkole – 18 lat)³.

Wdowa, która nie spełnia wymienionych wyżej warunków wymaganych do przyznania renty rodzinnej oraz nie posiada niezbędnych źródeł utrzymania, ma prawo do renty rodzinnej:

- przez okres jednego roku od daty śmierci współmałżonka albo
- przez okres uczestniczenia w zorganizowanym szkoleniu mającym na celu uzyskanie kwalifikacji do wykonywania pracy zarobkowej, nie dłużej jednak niż przez okres 2 lat od śmierci współmałżonka⁴.

Małżonka rozwiedziona lub wdowa, która w chwili śmierci współmałżonka nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli – oprócz spełnienia wymienionych wyżej warunków – miała w dniu śmierci współmałżonka prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugodą sądową⁵.

Wymienione wyżej przepisy stosuje się odpowiednio do wdowców.

Prawo do renty rodzinnej przysługuje również małżonce rozwiedzionej lub pozostającej w separacji mimo nieustalenia prawa do alimentów wyrokiem lub ugodą sądową, o ile udowodni, że bezpośrednio przed śmiercią ubezpieczonego była alimentowana na podstawie porozumienia między rozwiedzionymi/separowanymi małżonkami.

Zgodnie z art. 73 ust. 1. ustawy emerytalnej renta rodzinna wynosi:

- 1) dla jednej osoby uprawnionej - 85% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu;
- 2) dla dwóch osób uprawnionych - 90% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu;
- 3) dla trzech lub więcej osób uprawnionych - 95% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu.

Ustęp 2 tego artykułu stanowi zaś, że za kwotę świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu, uważa się kwotę emerytury, z zastrzeżeniem ust. 3 i 3a art. 73 ustawy emerytalnej, lub renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Po przedstawieniu podstawy prawnej przyznawania renty rodzinnej i ustalania jej wysokości, należy wyraźnie zaznaczyć, że istotą renty rodzinnej jest to, iż stanowi ona odrębne świadczenie z systemu ubezpieczeń społecznych, wtórne zarówno w stosunku do prawa do emerytury, jak i renty z tytułu niezdolności do pracy, które przysługiwało lub przysługiwałoby zmarłemu. Oznacza to, że nabycie renty rodzinnej nie stanowi przeniesienia świadczenia po

³ art. 70 ust. 2 ustawy emerytalnej,

⁴ art. 70 ust. 4 ustawy emerytalnej,

⁵ art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej,

zmarłym na rzecz członka jego rodziny, co oznaczałoby faktyczne dziedziczenie emerytury lub renty po zmarłym. Jest to nabycie prawa do odrębnego świadczenia o charakterze alimentacyjnym, którego funkcją jest kompensacja zmniejszonych lub utraconych dochodów, jakie zapewniał zmarły swojej rodzinie i bliskim. Z kolei wysokość świadczenia jest efektem wypracowania stażu ubezpieczeniowego przez nieżyjącego członka rodziny i konsekwencją opłacania przez niego składek na ubezpieczenia społeczne.

Podstawową funkcją renty rodzinnej jest zatem czasowe zapewnienie środków egzystencji rodzinie zmarłego, którą utrzymywał, przede wszystkim jego dzieciom. W stosunku do wdów ustawodawca przyjął ogólną zasadę, że powinny one same zapewnić sobie środki utrzymania własną pracą. Zasada ta jest złagodzona jedynie ze względu na szczególne okoliczności, tj. wiek lub niezdolność do pracy oraz wychowywanie dziecka (niepełnoletniego lub całkowicie niezdolnego do pracy) uprawnionego do renty rodzinnej. Każda wdowa ma prawo do uzyskania renty rodzinnej z tytułu śmierci współmałżonka, o ile spełnia określone w ustawie kryteria, bez względu na to, czy sama opłacała składki do systemu ubezpieczeń społecznych. Takie same warunki w zakresie prawa do renty rodzinnej dotyczą wdowców.

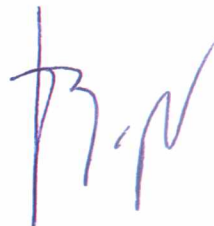
W przypadku nabycia przez wdowę (wdowaca) prawa do renty rodzinnej oraz prawa do własnej emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, zastosowanie znajdują przepisy dotyczące zbiegu świadczeń. Nadrzędną zasadą obowiązującą w polskim systemie ubezpieczeń społecznych jest niełączenie prawa do świadczeń z różnych tytułów, które chronią ściśle określone sytuacje życiowe (ryzyka ubezpieczeniowe). Zasada ta stanowi, że w razie zbiegu u jednej osoby prawa do kilku świadczeń przewidzianych w systemie ubezpieczeń społecznych wypłaca się tylko jedno z tych świadczeń – wyższe lub wybrane przez zainteresowanego. Ustawodawca sformułował jednoznacznie tę regułę w art. 95 ust. 1 ustawy emerytalnej. Przepis ten wskazuje, że zbieg prawa do kilku świadczeń określonych w ustawie rodzi dla organu rentowego obowiązek wypłaty tylko jednego świadczenia, a mianowicie wybranego przez zainteresowanego lub tego spośród przysługujących wnioskodawcy, którego wysokość jest najwyższa.

W związku z powyższym, w razie nabycia prawa do emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez osobę uprawnioną do renty rodzinnej, Zakład Ubezpieczeń Społecznych wypłaci tylko jedno świadczenie. Wówczas wdowa może wybrać własną emeryturę bądź rentę rodzinną po zmarłym mężu. W przypadku niedokonania wyboru, organ rentowy sam podejmie decyzję, kierując się wysokością świadczeń. Pierwszeństwo będzie przysługiwało wyższemu z nich. Powyższa konstrukcja, umożliwiająca wybranie przez uprawnionego świadczenia wyższego lub bardziej korzystnego, jest rozwiązaniem przyjętym na rzecz ubezpieczonych.

Zasada wypłaty w ww. przypadkach jednego świadczenia ma swe źródło w repartycyjnym charakterze systemu ubezpieczeń społecznych, który opiera się na zasadzie tzw. umowy generacyjnej. W systemie tym pracujący płacą składki, które od razu są przeznaczane na bieżącą wypłatę emerytur, rent i różnego rodzaju zasiłków dla osób, które spełniają wymagane przepisami prawa warunki. Składki wpłacane przez ubezpieczonego nie stanowią zatem jego osobistego kapitału, a świadczenia przyznane na podstawie środków zgromadzonych na indywidualnym koncie ubezpieczonego w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych (w ramach tzw. I filaru) nie podlegają dziedziczeniu po śmierci ubezpieczonego. Z tego względu, w razie zbiegu u jednej osoby prawa do własnej emerytury i renty rodzinnej z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wypłaca się tylko jedno z tych świadczeń – wyższe lub wybrane przez zainteresowanego.

Ustawodawca uznał również, że brak jest uzasadnienia dla różnicowania wysokości renty rodzinnej w zależności od tego, czy osoba do niej uprawniona ma jednocześnie prawo do własnej emerytury, skoro osoba będąca w takiej sytuacji może pobierać tylko jedno z tych świadczeń. Osobie, która wybrała rentę rodzinną, system ubezpieczeń społecznych jest zobowiązany do zapewnienia takiej samej sytuacji materialnej jak wówczas, gdyby nie nabyła prawa do własnej emerytury.

Mając na względzie wyżej przedstawione argumenty, należy uznać, że nie ma potrzeby nowelizowania przepisów w sposób zaproponowany w petycji.

Pouczenie

Zgodnie z art. 13 ust. 2 ustawy o petycjach, sposób załatwienia petycji nie może być przedmiotem skargi.